

DONDERSTEEN

JOHAN DE BOOSE BIJ DE BEZIGE BIJ

Gestuite vlucht (verhalen, 1998)

Alle dromen van de wereld. Een sentimentele reis door Polen
(non-fictie, 2004)

De grensganger. Reis langs de ruïnes van het IJzeren Gordijn
(non-fictie, 2006)

Noem het middernacht (roman, 2007)

Het geluk van Rusland. Reis naar het eenzaamste volk
op aarde (non-fictie, 2008)

De poppenspeler en de duivelin (non-fictie, 2009)

Geheimen van Grzimek (poëzie, 2010)

Bloedgetuigen (roman, 2011)

Gaius (roman, 2013)

Jevgeni (roman, 2014)

Het vloekhout (roman, 2018)

Johan de Boose

DONDERSTEEN

ROMAN

2020

DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

Dit boek is tot stand gekomen
met steun van Literatuur Vlaanderen.

Copyright © 2020 Johan de Boose
Omslagontwerp Moker Ontwerp
Omslagfoto © 2020 Estate of André Kertész/Higher Pictures
Foto auteur Stephan Vanfleteren
Vormgeving binnenwerk Peter Verwey, Heemstede
Druk Bariet Ten Brink, Meppel
ISBN 978 94 031 0191 0
NUR 301

debezigebij.nl

Johan de Boose kan als spreker worden geboekt
via Beespeakers.com, het sprekersbureau van De Bezige Bij.

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk van de Forest Stewardship Council (FSC®) mag dragen. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

voor mijn broers Kevin en Dirk

INHOUD

LEEGTEVREES 9

GENADE 171

NOCTURNE 207

OUVERTURE 227

Verantwoording 273

LEEGTEVREES

Het is mijn ideaal om naar de kindertijd 'toe te rijpen'. Dat zou pas echte rijpheid zijn. De verwerkelijking van het geniale tijdperk.

Bruno Schulz

Ik buig diep voorover zodat de grenswachter goed in mijn Laars kan kijken en zeg: ‘Mijn kostbaarste spullen, *officer*, verstop ik gewoonlijk in mijn ziel. Die kunt u niet zien als ik vooroverbuig. Bij u wel soms?’

In mijn koffer zitten, behalve kleren, stapels foto’s en boeken. De zeldzame spullen neem ik mee in mijn handbagage: een buis met verglaasd zand, een stuk carraramarmer, de schedel van een Chinees aapje.

Ik ben ervan overtuigd dat ze me zullen uitkleden, afpellen en uitbenen, de smerissen van de security. Iedereen is immers verdacht tegenwoordig.

Het gaat verrassend makkelijk. Alleen mijn vingerafdrukken worden nauwgezet bekeken, en een hond snuffelt lang aan mijn broeksriem. De zeldzame spullen worden volstrekt genegeerd.

Voor ik het beseft sta ik op buitenlandse bodem.

Brussel rook naar regen en zuurkool. Atlanta, mijn tussenstop, rook naar een mix van duur en goedkoop, van Wc-eend en Paco Rabanne. Hier, op mijn bestemming, in het land van de moderniteit en de succesdroom, ruikt het naar heet, oud zand. Een nieuwe wereld die ruikt naar oude aarde.

‘*Proudly serving the army here and abroad*’, lees ik op een scherm boven de bagagecarrousel naast een foto van een grijnzende parachutist met een Thompson, een geweer dat zevenhonderd kogels per minuut afvuurt.

Bij de eerste bar die ik zie bestel ik Bud Light, frisdrank met biersmaak. Ik drink hem ad fundum leeg. Vervolgens een tweede, en een derde, met een shot zoete Canadian Mist whisky erbij.

Ik zet de apenkop voor me op mijn tafel. Een Zuid-Amerikaans meisje met een broek die nauwelijks haar billen bedekt tuurt met grote sperogen naar het schedeltje. Pas wanneer ze vlak bij me is gekomen zie ik dat ze zwanger is. Ze is niet ouder dan veertien.

Ik verlaat de kunstmatige lucht van het vliegveld. De avond valt, het is smoorheet.

De taxichauffeur, een albino met een stem als een gong, brengt me zes kilometer verder naar mijn bestemming.

‘Welkom in Hell Paso!’ zegt hij. ‘Welke babe wacht hier op je?’

‘Mijn vader,’ antwoord ik.

Mijn verwanten wonen in een buitenwijk van El Paso. Wij zien elkaar één keer in de twee, drie jaar. Zij komen naar Europa, of ik ga naar hen toe. Vroeger zagen we elkaar vaker. Het leven was goedkoper, er waren nog geen kinderen, of ze waren nog klein. De wereld was anders. Bovendien was er Gary, mijn zwager, een *native American* met een aanhali-ge, maar tegelijk heerszuchtige natuur. We noemden elkaar broer, *bro*, niet als koosnaam, maar omdat we zo vertrou-welijk met elkaar omgingen dat we ons echt broers voelden. Inmiddels is hij al tien jaar dood. Ik verhul de doodsoorzaak niet: hij heeft zich doodgezopen. Hij nam me mee naar de plek waar hij het liefst vertoefde, in de ruimte tussen leven en dood, met één voet in het graf, met de andere in de kroeg. Het heeft niet veel gescheeld of ik had hem vergezeld. Ik overleef-de hem, denk ik soms, omdat ik een grens trok, waarachter ik hem niet toeliet, hoe innig onze band ook was. Hij stierf toen zijn hart explodeerde, maar het had ook zijn lever kunnen zijn. Ik was op reis toen ik het hoorde. Ik reis ongeveer zes maanden per jaar, dus dat was geen toeval, maar het gekke was dat ik het vernam terwijl ik me in het niemandsland van een vliegveld bevond: net ingecheckt, security doorstaan, wachtend op een vlucht, verveeld, een zee van tijd, pilsje in de hand, tobkend over een verhaal dat ik wilde schrijven.

Het heeft even geduurd voordat ik postuum iets over hem kon schrijven, maar hup, hierbij dan toch. Gary was een oer-

mens, hij verdient een monument, opgetrokken uit duurzaam, kostbaar marmer. Of uit woorden, want wie schrijft heeft een directe verbinding met de doden.

Zijn familie is al die tijd in El Paso blijven wonen, hoewel ze die plek haten. Inmiddels hebben ze ermee leren leven: met de reddeloze hitte bijvoorbeeld, waardoor je het gevoel hebt vanbinnen te smelten, met de *rednecks* en de *republican hawks*, met de muur die rechtgeaard Amerika scheidt van ploertig Mexico, met de woestijn waarin dagelijks lijken worden gevonden, met de cowboynostalgie en, last but not least, met het accent dat klinkt alsof je erg plakkerige kauwgom in je mond hebt.

Mijn verwanten begroeten me allerhartelijkst in de deuropening van de bungalow. Ik krijg een kamer aan de achterkant van het huis, met een deur die uitkomt op de tuin, dat wil zeggen op twintig vierkante meter woestijngrond met sporen van zaai-experimenten. Ze weten dat ik niet lang blijf en kennen mijn missie: ik maak een reis naar het noorden, richting Midwest, via Colorado tot helemaal in Utah. Iedereen wil om allerlei redenen met me mee, maar ik moet dit alleen doen. Ik ben een eenzaat, sommige dingen kan ik uitsluitend doen als ik enkel mezelf als gezelschap heb.

In Gardner, een dorp in Colorado, ga ik Gary's graf bezoeken, Gary is tien jaar geleden overleden. Ik heb een schuld in te lossen. De tijd dwingt me ertoe. Ik kan niet anders. Dat heb ik begrepen toen ik bij het opruimen een brief van hem terugvond, zes vellen, dicht beschreven, verzonden vanuit de Rio Grande County Jail in Del Norte, dat wil zeggen een gevangenis in Colorado.

Vervolgens reis ik door naar Moab, Utah, naar het graf van mijn vader. Hij is vijftien jaar geleden gestorven. Hij heeft me sindsdien nooit verlaten. Of liever, hij is me geregeld komen

opzoeken in mijn dromen. Het is tijd om naar zijn rustplaats toe te gaan. Ik ben het hem verplicht.

De jetlag, het weerzien met mijn dierbaren en drie glazen champagne om onze liefde te vieren halen me onderuit. Ik slaap in als een otter, met het eerste zonlicht op mijn gelaat.

In mijn droom maak ik mijn vaders schedel schoon. Ik kook hem en berg hem in een glazen kastje op, met de biologische formule erbij, op exact de juiste plaats in zijn eigen natuurverzameling en met de correcte geboorte- en sterfdatum op de tijdlijn van de kosmos.

Tegen de avond kom ik uit bed. Schrijvers als ik zijn nachtuilen. De verbinding met de dood is makkelijker in het donker.

Ik praat met mijn schoonzus over haar man. Hoe fijngevoelig hij was, en toch ook lomp. Hoe onuitstaanbaar wreed hij kon zijn, en tegelijk charmant. Hoe hij vroeger was, hoe hij veranderde. Hoe hij was als vader, als minnaar, als broer. Hoe hij in de ban van de drank raakte. Hoe hij mij als enige vriend toeliet in zijn wereld. Hoe hij kon liegen. Hoezeer hij El Paso haatte. Hoe hij opbrandde. Het is een ritueel, telkens hetzelfde relaas, dezelfde feiten, met wat ranzige details erbij, en uiteindelijk weer die vorstelijke mantel der liefde overheen. Moge de steen – zoals de Romeinen zeiden – niet te zwaar wegen op zijn lichaam.

Mijn schoonzus en haar familie zijn warmhartige lieden. Ze leiden een echt Amerikaans bestaan. *Down to earth, no nonsense*. Sporten om zeven uur 's ochtends, koolhydraten tellen. Vroeg naar bed, vroeg weer op. Ik hou van hen, maar ze beschouwen me als een rare snijboon. Ze noemen me typisch Europees. Ze denken dat alle Europeanen leven zoals ik: 's nachts, ongezond, tobberig, ongrijpbaar. Ik ben exotisch, en ik beschouw dat als een compliment.

Als de nacht bijna valt rijd ik met mijn huurauto naar een heuvel buiten de stad, op de glooiingen van de Sacramento Mountains, om me voor te bereiden op mijn aanstaande expeditie.

Ik ga op een veldje zitten. De stad, onder mij, lijkt een vreemde, te felle weerspiegeling van de Melkweg. Boven mijn hoofd zie ik niet alleen de sterren, maar ook de massa waar ze deel van uitmaken. Een dier met een gigantische staart trekt door de hemel. Het lijkt tot een kudde te behoren. Ik zoek de tekens die mijn vader me heeft geleerd.

Ik adem de woestijnlucht diep in. Ik ruik agave, de plant met de messcherpe bladeren die maar één keer in de zoveel jaar bloeit en het hoofdbestanddeel is van de godendrank genaamd tequila. Gary was dol op dat spul. De lichten in de stad flonkeren. De Rio Grande droogt langzaam op. In de loop der jaren heeft de mens de woestijn stap voor stap ingepalmd. De mensen die ik hier ken douchen twee keer per dag, besproeien hun hopeloze tuinen en wassen hun auto's totdat ze er hun neus in kunnen spiegelen. Straks neemt de natuur wraak en verandert de stad opnieuw in een onherbergzame droogte.

‘On-her-berg-zaam,’ – mijn vader sprak graag nadrukkelijk.

In de struiken ritselen *racoons*, wasberen. Nu en dan sluipt er een tevoorschijn met vragende ogen in zijn zwarte masker. Ze zijn bang maar ook nieuwsgierig, en vooral vraatzuchtig.

Ik moet denken aan de gelukzoekers in de woestijn, in het grensgebied met Ciudad Juárez, achter de Muur. Sommigen worden teruggevonden met verschroeide gezichten, alsof ze met hun kop in het vuur zijn gevallen.

Ik rijd terug naar de bungalow en posteer me in de tuin op de patio, nadat iedereen al lang naar bed is gegaan, met foto's, tequila, enkele boeken en mijn notities. En met het aapje, mijn bibelot. Ik teken een kaart met schaal 1/12.500.000. Mijn pink stemt overeen met honderd mijl. De Midwest, met de staten Colorado en Utah, ligt zes pinken noordwaarts,

linea recta. Maar ik wil zigzaggend reizen. De zigzag is het boeiendst, zoals de bliksem, nooit recht op het doel af, scherp naar links en naar rechts, en des te trefzekerder.

Hoe later het wordt, hoe meer insecten me vergezellen: motten, muggen, een soort meikevers die doen denken aan vliegende kakkerlakken, en de gemeenste, hoornaars, paardenwespen. Ik sla er een dood met mijn schrift. Hij heeft geel bloed, de rotzak. In vaders boeken zag ik een uitvergroete kop van dit beest. Een grinnikend reuzenzwijn met tentakels. 'Ieder wezen heeft zijn plek in de natuur,' predikte vader, en: 'De natuur is een leefgemeenschap met vele soorten.'

De tuin die geen tuin mag heten is afgebakend met een stenen muur. Achter de muur ligt een braakland. Gary vertelde me ooit dat het braakland door lokale bewoners wordt gebruikt als stortplaats. Het krioelt er naar verluidt van de wolfspinnen en de ratelslangen.

Helemaal alleen ben ik dus niet.

Gary keilde zijn lege bierblikken over het muurtje. Toen ik hem terechtwees, lachte hij hard.

Zes pinken, misschien zeven, verder is het niet. Het hele huis snurkt. Ik ijsbeer blootsvoets door mijn kamer, maar let op voor kleine, doorzichtige schorpioenen. Ik pak mijn koffer en ga op bed liggen. Ik kan niet slapen door de branderige rode bulten van de insecten op mijn huid en spit al tobkend mijn geheugen om.

Als de nacht op zijn diepst is, suf ik weg.

El Paso vanaf de Sacramento Mountains.

Toen ons ouderlijk huis op het grote stuk grond pas was gebouwd, in het fameuze jaar 1968, ergens diep in Vlaanderen, was er in de wijde omtrek niets anders te zien, alleen de onbegrensde vlakke en het blauwe bos aan de horizon.

Achter het bos stond het kasteel van Ooidonk, waar geen teken van leven te bespeuren viel. Over de vlakke liep een aardeweg die niemand ooit nam. Ik was een knaap en dacht dat dit het einde van de wereld was. De weg leidde van nergens naar nergens. De enige persoon die er soms kwam was ik, al vroeg, toen ik thuis weg wilde zijn.

Later, toen ik de leeftijd had bereikt waarop je je vragen gaat stellen en de leegte al lang niet meer leeg was, ging ik er wandelen om stiekem te roken. Daarom noemde ik de weg de Stiekeme Weg. Langs de Stiekeme Weg liep een beek, met daarachter een moeras waarin – zoals ik toevallig had vernomen – een meisje was verdronken. Ik heb haar naam nooit gekend. Ik weet niet eens of het waar is. Als ik het woord moeras hoor, zie ik die zuigende weide.

Zo ging het jarenlang: het huis, de vlakke en het spook van het meisje boven de stinkpoel.

In het huis werkte vader aan zijn levenstaak, die ik niet eenvoudiger kan omschrijven dan als het totale begrip van de natuur, de inventaris van het heelal, de ontraadseling van het bestaan. En alsof dat nog niet genoeg was: het streven naar volmaaktheid.

Mijn aardse moeder maakte muziek met het vaatwerk en danste heimelijk op de overloop.

Af en toe kwam er boven het huis een fluweelzwarte wolk hangen. Ze hing een tijdlang akelig stil en dreef weer weg of ging op in het onpeilbare wit van de verte.

Het leven duurde eeuwen.

Op een dag werd de Stiekeme Weg verhard.

Er was geen enkele reden om de weg te verharden, maar een pennenlikker in het verre gemeentehuis had het project goedgekeurd. Zo maakte ik kennis met een treurige Belgische ziekte: de verkaveling. De aarde werd in stukken gesneden en uitgedeeld onder de hoogste bidders. Op elke kavel zou een nieuw huisgezin neerstrijken. Er arriveerde een monsterlijk voertuig dat rook naar teer en steenasfalt, geuren waar ik op een obscure manier van hield. Aan de ene kant van het voertuig zat een schep, een reuzenlepel die overging in een koker waaruit zwarte pap naar buiten spoot. Aan de andere kant streek een knarsende pletrol de prut glad. Het raam was verduisterd, ik kon de stratenmaker niet zien.

Toen de wagen weg was, rende ik naar buiten. De lucht was stroperig als teer. Ik drukte mijn voet in de natte koek. Dat wil zeggen, ik liep er met mijn gypen gewoon doorheen. Drie dagen later was de straat hard. Niets kon mijn afdruk ongedaan maken. Eerst voelde ik me betrappt, maar al met al was ik trots. Niemand zou het ooit weten. Ik heb me ervan vergewist: de afdruk is er nog steeds, ook al is alles inmiddels onherkenbaar veranderd.

Mijn voetspoor is een teken van een halve eeuw oud.

De leegte om het huis was geen doodse leegte. 's Zomers gonsde het er van de fauna: merels als kleine, wufte nonnen,

fazanten die hitsig kokkerden, hazen met atletische, witte konten, een mol die uit zijn molshoop tevoorschijn klauterde en blind verdwaalde.

In de leegte groeiden mais, graan, aardappels en rapen. Op de reuzenspruiten piste ik omdat ik spruiten haatte. Vader noemde ze okselknoppen. Mais stal ik om op te peuzelen. Met aardappels jaagde ik op konijnen. Waar zogezegd niets groeide, groeide onkruid – een woord dat vader ons verbood te gebruiken. Tussen het verboden woord verscholen zich padden, spinnen en egels. Ik hield van de kleinste kevers, vooral van lieveheersbeestjes, die ik opsloot in een schoenen-doos met een kroonkurk vol water en een paar grassprietjes. Ze ontsnapten 's nachts, maar hun geur bleef lang hangen. Hun gif smaakte bitter.

Eén keer per jaar reed er een tractor over de vlakke. Zijn wijde armen verspreidden een vocht dat rook naar mosterd. Alle dieren gingen ervandoor. Ook dit voertuig met een hoge, met plastic afgezette stuurhut had geen bestuurder. Dat kon natuurlijk niet. Moeder zei dat je kon doodgaan van het spuitmiddel. Het spuitmiddel diende om onkruid en ongedierte (nog zo'n verboden woord) te verdelgen.

In de late zomer kwam er een vrachtauto met zeisen en een laadbak om de oogst op te halen. De ruiten waren beplakt met stickers. Ik begreep dat alle vehikels werden bestuurd door spoken. Ik knutselde de voertuigen met karton en liet ze over het vloerkleed in de huiskamer hobbelen.

Om het huis was het dus leeg en niet leeg. Er waren geen mensen, behalve wanneer er mensen waren, maar ze lieten zich niet zien. Ik dacht vaak aan het verdronken meisje, ik zag haar in de verte naar me wuiven.

We vochten met zijn allen tegen de leegte. Leegte was alomtegenwoordig.

Eerst was er de vlakke zonder huizen, een ongevuuld landschap met onkruid en ongedierte, die de leegte nog leken te accentueren.

Vervolgens was er de tuin waarin de leegte langzaam werd bedwongen totdat hij door vaders toedoen veranderde in de projectie van een toverlantaarn, een aards paradijs, met heerlijke borders, eilanden van gras en labyrintische sierheesters.

Ten slotte was er het huis waarin alles zijn bestaansrecht putte uit vaders horror vacui. Horror vacui is leegtevrees. Bang zijn voor niets, voor hét niets. Alle mogelijke vormen van leegte werden bestreden, want leegte betekende stilstand en zinloosheid.

Soms glipte de leegte naar binnen, 's zondagsmiddags in het kletsnatte najaar. Ze ging breeduit in het huis liggen met haar kop op de drempel van de voordeur en haar voeten nog een eind door de achterdeur. Moeder huiverde en bereidde een frambozenvlaaitje om me te troosten. Vader schraapte zijn keel en trok zich terug in zijn werkkamer. Daar knipte hij zijn verlichte vergrootglas aan en bestudeerde een spiraalkokerworm of een stuk kiezelzinkerts uit Mapimí, Mexico.

Ik zat boven aan de trap en wachtte op het einde van de dag, op het ophouden van het niets. De slang genaamd leegte verdween even snel als ze was opgekomen, en de dagen regen zich weer aaneen tot uurroosters, eetgewoonten en vaste slaaptijden.

Toen al besepte ik hoe onvermijdelijk het was dat ons huis helemaal aan het eind weer leeg zou achterblijven, zoals alle huizen wanneer de bewoners verhuizen naar een ander huis of naar een ander leven, wanneer ons leven – zo scheen het me toe – bewoond zou worden door anderen, of wanneer het zou ophouden omdat we het spuitmiddel hadden ingeademd of omdat het niets ons in de luren had gelegd.